

Landskap: Småland ..... Upptecknat av: E. Johansson
 Härad: S. Möre ..... Adress: A. Holmström
 Socken: Vissefjärda ..... Berättat av: Pettersson
 Uppteckningsår: 1933 ..... Född år i .....

Uppteckningen rör
Sagesmannen

Hur Mörrumä och Ronnebyå kom till
 Maran
 Maran
 Orm i tröskelen
 Förvända syn
 Döva eld
 Skämna bössor
 Slätteröl
 Ta haren
 Första fiskedag
 Måka hos grannen om julen
 Julafton
 Barn med två virvlar
 Ringning när någon dött
 Tomteormar

Skriv endast på denna sida!

24 sid.

4708

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Nedgrävda skatter

Rackaren

Skriv endast på denna sida!

4708

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

1

Hur Mörrumså och Ronnebyå kom till.

Mörrumså och Ronnebyå har kommit till på det viset, att det var två jättar, som kom överens om att göra var sin å, och den å, som blev först färdig, skulle bli rik på lax. De arbetade och stretade, och den som grov Mörrumså blev först färdig, och därför är Mörrumså så rik på lax än i dag. Men den andre jätten hade grävt Ronnebyå dels uppifrån dels nere från havet, och så hade han bara ett stort berg kvar borta vid Djupadal. När han då fick veta, att den andres å var färdig, och att han hade fått fisk i sin, tog han ett stort kläppblock och slängde det med sådan kraft mot berget att det sprack och stenen satte sig däremellan i sprickan. Och där sitter den än i dag vid Djupadals herrgård.

Småland
Skåne
Västmanland
sept. år 1933

4708

Maran.

En man, som jag kom att tala med i Ljuder^{*}, hade haft ont av maran. - Hon red dem i sönnen, så att de kyed och jämrade sig, så att de höll på att dö. - Han tog en handkniv med sig i sängen och skulle ha, när maran kom. Hon kom också på natten och skulle rida honom, och då högg han till, och sedan hörde han en duns av att något föll i golvet. Det var två stycken efter varandra. Men han högg till så kraftigt, att han högg ett stort jack i pungen på sig själv. Någon mara hade han exallertid aldrig varit ont av.

*sn. i Konga hdl, Kronobergs län.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2

4708

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

3

Mara.

I Grimnäs i Ljuder hörde jag detta omtalas, när jag var liten pojke. - Det var ett par, som var ute och åkte. När de kom i en skog, gick mannen in i skogen och bad sin hustru vänta. Efter en stund kom där en mara fram ur skogen och gav sig till att rida både hästen och gav sig på fällen och rev i den, så den gick sönder, och sedan gav den sig på hustrun och rev och bet i hennes schal, och när den så hade gjort en stund, gav den sig av in åt skogen igen. Lite efter kom hennes man ut ur skogen, och då såg hon i hans mun en bit av sin egen schal ~~ixhaxxrxun~~. "Du är en mara," sade hustrun. "Du har en schalfrens av min schal," sade hon. Då tackade han henne; för genom

4708

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

4

att någon underrättade dem, som var en morsa, att han var
det, så slapp de att vara det längre.

/Berättaren använde på något ställe varulv i stället
för morsa; men på tillfrågan svarade han, att det var en
morsa och inte en varulv./

Småland
Sjunde
Ringsjöarna
1923

4708

Aggr. E. Johansson
/a Holmström
Per Pettersson

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

5

Orm i träskelen.

På somliga ställen - och det har hänt i min barndom -
borrade de ner ormar i träsklarna i lagårdarna, för att
djuren skulle lyckas.

4708

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

6

Förvända syn.

Förvända syn kunde somliga. Det var en smed i Linnefors, som gjorde det. Han slog vad med en som hette Henrik Karlsson i Kvarnååla, att han skulle krypa genom en stock och han gjorde så med. När Henrik Karlsson var på Linnefors en gång, kröp han smeden igenom en stock, tyckte Henrik Karlsson. Men andra, som stod på lite håll såg hur det var: att han kröp uppe på stocken. Se, dem hade han inte förvänt synen på, bars på dem som stod intill hade han gjort det.

4708

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

7

Döva eld.

Somliga kunde döva eld, det vill säga förhindra att skott brann av. I Vassmåla fanns en käring, de kallade "Följan" - hon bodde strax utanför gränsen till Blekinge. En gång var där slätteröl - det hade de när de hade slått färdigt i en gård, för alla, som hade hjälpt dem, och då var det alltid lite bättre mat än eljes. Då brukade de alltid skjuta. Det var som att tillkännage, att nu var de färdiga där. De skulle skjuta där i Vassmåla, och då sade den här Följan: "Skit skjuter ni." "A, det bestämmer väl inte du," sade de andra. "Skit skjuter ni," sade då Följan om igen. De sköt och krutet blossade till men någon knallhatt exploderade inte. De blev arga och

4708

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

8

svor, men det hjälpte inte hur de laddade. Och att det är sant, det är det, för min egen mor var med.

Jag har sedan frågat andra hur sådant var fatt, och en gammal bonde härifrån byen sade mig, att sådana hade makt att bedja en ond ande, sådana som det fanns i luften, att gå emellan och taga emot och förhindra skottet.

4708

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

9

Skämma bössor.

Somliga kunde förhindra, att de kunde skjuta prick med sina bössor. Det var en i Antanåla, som var ute och jagade och siktade på en orre, och skottet brann av, men inte gick det något. Det bara rök till. Då förstog han, att det var något. Han tog då och gjorde som de skulle göra, när de förgjort deras bössor. Han sparkade upp en jordterva och tog tre nypor jord - men han fick inte se sig om och allt skulle ske baklänges - och lade den i bösspipan.

Ville man däremot ha tur med en bössa, så skulle man piska in en orre i bösspipan. Då sköt man prick sedan på långt håll.

4708

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

10

Slätteröl.

När de hade slått slut, så hurrade de och sköt, och så skulle de till ett slätteröl. Då var det god mat, bättre än vanligt. Först och främst viter gröt, de kallade, och bättre av allt och mycket brännvin. Och sen blev det spel och dans, för det var många, som kunde spela på den tiden.

4708

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

11

Ta haren.

När de slutat att slå förr, hade de ett talesätt -
"att ta haren". Det var när de tog det sista på ett gårde.
Då var det många, som slådde - tio eller femton stycken
kanske på en gång, och då trängde de ihop sig och ville
ta det sista - det var att ta haren. "Nu tog jag haren,"
sa han då, som fick det sista. Om det kan ha varit för att
där var någon harunge i någon gång. Det var väl mest ett
talesätt.

4708

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

12

Första fiskedag.

Första fiskedag /metedag/ var helig torsdag. Förr
nappade det inte.

4708

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

13

Måka hos grannen om julen.

På natten mellan juldagen och annandagen gick de och måkade hos varandra. Men var det då så, att de hade några ovänner, som de ville hämnas på, tog de och måkade in i stallet, så att djuren stog i dynga upp till buken. Och så skulle de ge djuren foder. Var det då snåla bönder, som de ville hämnas på lite, tog de och bar in hele nerba i foderbåset.

4708

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

14

På julaftonen skulle djuren ha bättre föder än annars

Skriv endast på denna sida!

4708

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

15

Barn med två virvlar.

Om barn, som hade två virvlar i huvudet, sade de,
att de blev antingen bra eller dåligt folk med beaked.

4708

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

16

Ringning när någon dött.

När det hade dött någon i en by, så gav de sig iväg så många som var arbetsföra till kyrkan och ringde. Då skulle den, som var närmast släkting ha brännvin med sig - ett halvstop eller ett stop. Det var som vederlag åt dem som ringde. Ringbrännvin kallades det.

4708

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

17

Tontömmar.

På en del ställen hade de tontömmar. Det var i lagården. Och hade de ägg i lagårdarna och de hittade dem, så var de så glada, för det bevisade att de trivdes där, anokarna - för det var de, som var tontömmarna. Då hade de tur med djuren och de dog inte. Tontömmarna födde de med mjölk, och det var farligt att döda dem, för då fick de otur i lagården i stället.

4708

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

18

Nedgrävd skatt.

Förr hade de för sig, att det fanns pengar och egendom nergrävd lite varstans. Det tog de reda på var sådana fanns genom att ta en alagruta - en videkvist, som var till formen som en klyka. Och där den slog, där skulle det vara en skatt.

I Ellingamåla hade de hittat ett sådant där skatte-ställe, och där var de och grov länge en grop så djup. De, som gick där förbi, skojade med dem och sa: "I gräver för djupt. Vänd bara på torven, så hittar I pengar." Se, de menade, att om de bara grov upp där, så blev det odlat, och det gav pengar bara det.

Så hade de för sig, att det låg en drake där och

4708

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

19

vaktade på de här pengarna och för att få honom ifrån,
medan de tog pengarna, så skulle de kasta ner ett levandes
djur till honom. Då kunde de ta skatten. Då var där en
gammal käring, som hade en toppe, och den skulle de ge
till draken. Men det skulle vara tyst, när de skulle ta
upp skatten, men när det drog av fram på motgonkröken,
när tupparna begynte gala, så skulle denne toppen också
ge ljud. *ko-ko-ko* lät det i halsen på honom, men käringen
höll honom om halsen, så han fick inte fram ett ljud.
"Go-go-go-ol du toppe," sa käringen, för hon stannade
lite. Men när hon sade det, så var det förkyllt för dem,
och sedan gav de väl upp. Och att de grov det minns jag,
för jag hade min väg förbi, när vi gick till skolan. Men
det där med käringen det såg eller hörde jag ju inte, det
har jag bara hört berättas.

4708

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

20

Rackaren.

Hästslakt befattade en vanlig bonde sig aldrig med. Det gjorde huddragarn eller rackarn, de kallade. Han gick omkring från gård till gård och drog hudar av gamla hästar för en krona eller så i lön. Dessemellan fick han tigga sig fram bäst han kunde. När han kom in i ett hus, var där ingen, som bad honom sitta fram och äta. Där han stod, fick han sitta ner och äta det, de slängde till honom. Inte fick han ligga inne utan ute i ladan, och det var inte vem som helst, som ville ha honom där. En gammal fäll, som sen ingen använde och som de knappt ville lägga på en gammal häst, fick han ha på sig. Ett fruntimmer, som lät en rackare gå när sig, hon hölls för väfre än ett kräk.

4708

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

21

Ett talesätt de hade var, att ett fruntimmer, som gick utan förkläde, det rådde rackaren på. När rackaren dog, fick han inte bäras genom luckan /porten/ på kyrkogården. När det var mörkt, sen solen hade gått ner, släpades han över muren, och ingen ringning var det för honom. Sen begravdes han bland andra missdådare i ett särskilt hörn på kyrkogården.

Män, som ville bli rackare, fanns det ju inte, utan de fick lura det på dem. En rackare här var det, som lurade en pojkstackare och sa till honom; "Ta det här benet och håll i medan jag går undan." Pojken tog i benet, och sen var han rackare. För se, det var efter en nyslaktad häst, och det behövdes inte mer än att de tog i ett sådant ben, sen var de fast. Och sen ville en hederlig

människa inte ha med dem att göra. De fick inte lite snus ens, om de bad om det.

Skat-Pellen hette den gamle rackaren här, och honom hade de lurat på det. Hans bror Skat-Kallen var med som bitröde. Han fick en pojke med en piga, och hon blev då aldrig något hållen mer. Skat-Fransen hette han. Sen blev det Rackare-Olan, som blev huddragare här. Han kunde trolla, sa de. Han hade en säck med ben och bråte i, och den sa han att den kunde gå, om Ola ville det. Olan var den siste rackaren, här var.

När rackaren slaktade, så tog de vara på huden. Den bereddades sedan och användes till seldon, fotsacker och sådant. Men var det någon häst, som självdog, så skickade de bud på rackaren, och då fick han ta skinnet

4708

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

23

själv, men han fick förstas ingen betalning för sitt arbete då. Fallet grävde de alltid ner.

Gälla kattor och hundar gjorde också rackaren. Det var skamligt för en hederlig människa att göra.

Den första hästslakt, jag minns här i trakten, som någon gjorde utan rackaren, var på Linnefors bruk. Det var en förvaltare, som var kommen dit ny. Han ledde ut en häst själv och tog några arbetare med sig, och så bedövade han hästen själv, och begynte att dra av skinnet. "Jag ska börja," sa han, "så I slipper att tro, att det är o-hederligt på något sätt," sa han. "Sen kan vi ta vid och fortsätta." Efter det började de slakta själva, först en och annan, och sen blev det väl nästan allmänt. Nu har de ju hästarna till slakterier. Och hästkött äter de väl

4708

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

24

också, ~~men~~^{nån} enstaka, men det är inte många. Men det är nog
för det inte smakar något vidare just. Det ska vara hos
någon riktigt gammal, det gamla tänkesättet sitter i.